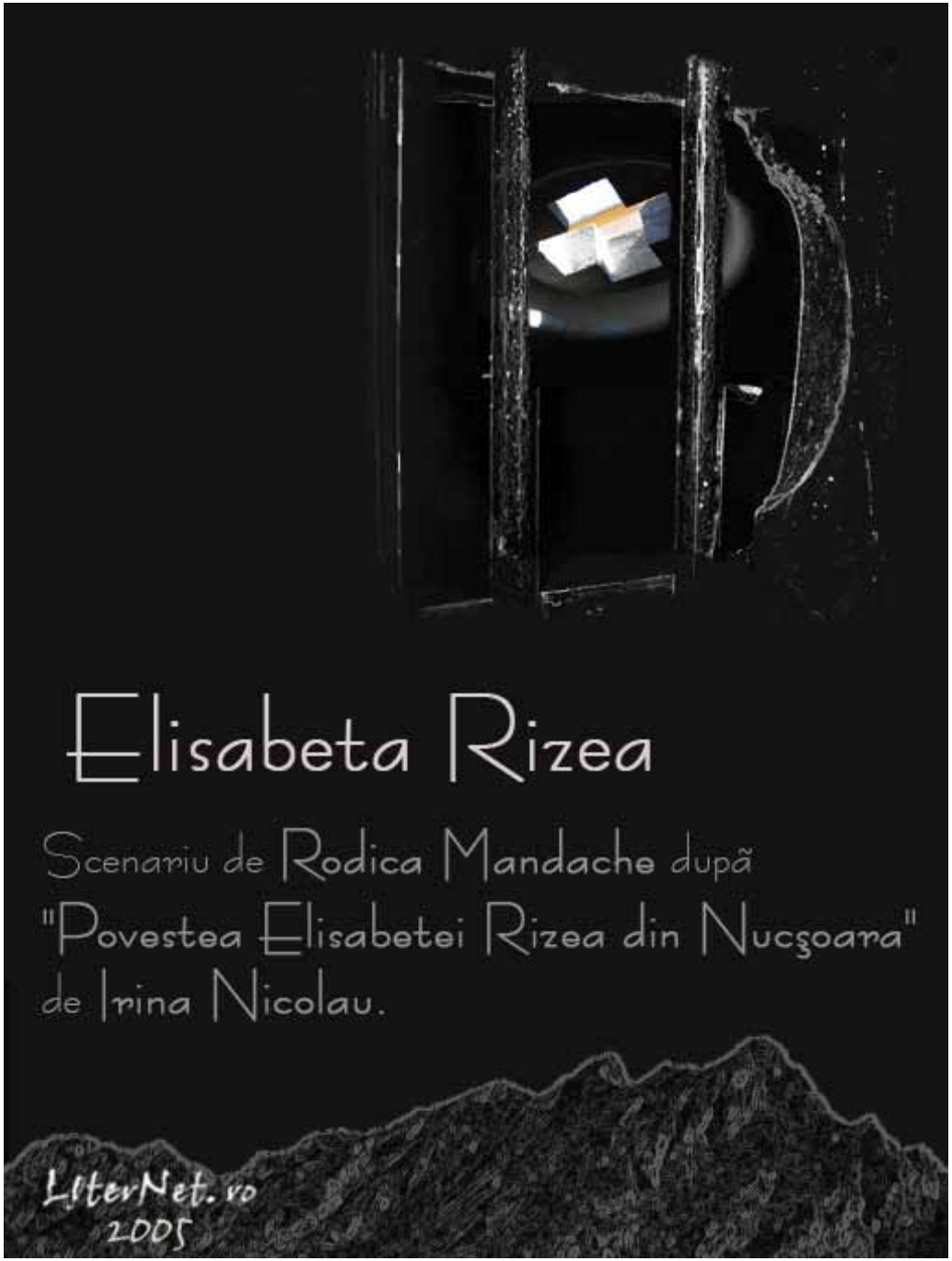
Elisabeta Rizea
Scenariu de Rodica Mandache după
"Povestea Elisabetei Rizea din Nucşoara"
de Irina Nicolau.
LiterNet.ro
2005

Scenariu de RODICA MANDACHE
după „Povestea Elisabetei Rizea din Nucşoara”
de Elisabeta Rizea şi Cornel Drăgoi,
în ediţie îngrijită de Irina Nicolau şi Theodor Nitu, volum apărut la
Editura Humanitas în anul 1993

ELISABETA RIZEA – mărturii

Redactor: Dora Ionescu dionescu@liternet.ro
Radu-Ilarion Munteanu rimunteanu@liternet.ro

Coperta şi grafică: © 2004 Dora Ionescu dionescu@liternet.ro
Editor format Adobe PDF: Dora Ionescu dionescu@liternet.ro

Cuvânt înainte: Ioana Popescu

Text: © 2004 Rodica Mandache
Toate drepturile rezervate autorului.

© 2004 Editura LiterNet pentru versiunea .pdf Acrobat Reader. Este permisă descărcarea liberă, cu titlu personal, a volumului în acest format. Distribuirea gratuită a cărţii prin intermediul altor situri, modificarea, sau comercializarea acestei versiuni, fără acordul prealabil, în scris, al Editurii LiterNet sunt interzise şi se pedepsesc conform legii privind drepturile de autor şi drepturile conexe, în vigoare.

ISBN: 973-8475-87-2

Editura LiterNet
http://editura.liternet.ro/
office@liternet.ro

Spectacol-lectură
Scenariu de Rodica Mandache după „Povestea Elisabetei Rizea din Nucşoara” de Elisabeta Rizea şi Cornel Drăgoi, în ediţie îngrijită de Irina Nicolau şi Theodor Nıţu, volum apărut la Editura Humanitas în anul 1993.

Regia: Atila Vizauer
Cu: Dorina Lazăr, Rodica Mandache, Rodica Negrea

A fost prezentată pe 29 noiembrie 2004 într-un spectacol-lectură la Teatrul Odeon Bucureşti.
Spectacolul a mai fost prezentat şi la Muzeul Ţăranului Român, 28 iulie 2004, zi în care Elisabeta Rizea ar fi împlinit 92 de ani.
Premiera spectacolului a fost pe 8 iulie 2004, la Memorialul Victimelor Comunismului şi al Rezistenţei de la Sighet.

Et in Arcadia ego

Ce ni se oferă nu este o carte. E pur şi simplu un crâmpei de viaţă. Şi de moarte. Moartea nu poate fi prefaţată. În schimb, lasă urme adânci. Mi-ar plăcea să pot scrie despre aceste urme-răni şi prea puţine cicatrici. Încerc, fără să ştiu dacă voi reuşi.

În vara aceea am fost şi eu cu Irina şi cu Doru la Nucşoara. Irina mă rugase să mergem împreună. Hai să facem o carte despre Elisabeta Rizea! Nu-i plăcea să lucreze de una singură. Eu nu ştiam pe atunci cum se poate scrie o carte la patru mâini. Şi în plus, mă simţeam stânjenită la gândul că vom scormoni cu întrebările noastre în amintirile dureroase ale unei femei bătrâne, cu care viaţa fusese atât de nedreaptă. Am spus nu. Atunci, vino măcar cu noi, e păcat să ratezi o astfel de întâlnire. Avea dreptate, şi i-am fost recunoscătoare mai târziu că a insistat. Deşi, atunci…

Era o zi indecent de senină, locurile îşi afişau frumuseţea împlinită, cu o lipsă de modestie care mi se părea deşănţată când mă gândeam ce poveşti de groază se vor fi petrecut acolo. Am coborât din maşina ARO în faţa unei case ţărăneşti parcă decupată dintr-un album de etnografie, cu deosebirea că cineva părea să-i fi împodobit prispa anume pentru noi, cu ţesături viu colorate. Plutea în aer o aşteptare prietenoasă care m-a făcut să mă simt bine. Când ne-am apropiat de gardul de ulucă însă, am văzut ceva înfricoşător: cineva, un bătrân firav săpa stratul de grădină cu o sapă scurtă, pe care o

ţinea cu mâna dreaptă, în timp ce se târa sprijinindu-se cu stânga într-o cârjă. Se târa, oameni buni, picioarele lui erau complet moi. Ni s-a pus un nod în gât. Ştiam eu de ce refuzasem să vin. Regretam deja că cedasem. Am împins portiţa şi atunci bătrânul a ridicat spre noi un chip numai zâmbet şi lumină şi ne-a urat bun venit. Era Gheorghe Rizea. Pe loc am uitat că e infirm. În casă ne aşteptau femeile, Elisabeta – îmbrăcată în costum naţional, cu fotă cusută cu fir de argint şi ie subţire, împreună cu fiica ei, deloc gătită, ca şi când şi-ar fi asumat din pornire un rol secundar. Şi de aici încolo nu mai pot povesti decât în termeni de spectacol şi de scenă. Întâi, pentru că ceea ce ne-au auzit urechile în acea după amiază părea să nu poată fi adevărat, prea era crâncen; apoi, pentru că Elisabeta avea un talent natural de povestitor şi totul la ea era expresie. Râdea, plângea, se înfuria, îşi trăgea broboada de pe cap, se însenina apoi şi îşi aşeza mâinile cuminţi pe genunchi, blestema, pe urmă povestea cu voce mică, şoptită, cum îşi făcea singură curaj, întreba fără să aştepte răspuns, dar mai ales nu se lăsa întrebată, îşi retrăia până şi coşmarurile cu o precizie a detaliului care nu mai cerea completări. Îmi mai amintesc numai că la un moment dat, acelaşi pentru noi cei trei, am simţit că era prea mult, atâta suferinţă devenise insuportabil de ascultat. Şi, culmea, noi, ascultătorii am cerut un răgaz şi o gură de aer pe prispă. Apoi, ruşinaţi de propria noastră slăbiciune, ne-am întors în încăpere înghiţindu-ne lacrimile.

La plecare, Elisabeta şi Irina s-au îmbrăţişat ca două vechi prietene.
Amândouă au lăsat pe urmele lor poveşti. Dar şi pustiu. Şi răni încă deschise.
Astăzi îmi vine să zic că şi-au trăit fiecare suferinţele cu aceeaşi vitalitate şi nu au murit decât ca să poată povesti mai departe împreună. Irina obişnuia să spună că mărturia dă sens întâmplărilor. Cine le-a adus acum din nou alături pentru noi, a făcut-o din admiraţie şi iubire. E un dar preţios.

Ioana Popescu

Irina: Trăim într-o lume care se mişcă repede şi se va mişca şi mai repede. Nu ştiu cât vom mai rezista. Niciodată nu-i aşa, ca să nu fie cumva, într-o dimineaţă s-ar putea să ne pomenim imobilizaţi în plasa unor noi obişnuinţe, într-o dimineaţă, când procentul de scame din sânge va fi mai ridicat, ne vom întreba dacă mai există salvare, dacă mai există mântuire.

- *muzică* -

Nucşoara! Am fost acolo! Am vorbit! Am înregistrat! Am transcris. Ce-am făcut eu n-a fost mare lucru. Deşi a pretins mare lucru.
Am fost la Nucşoara. Mai multe zile la rând. Dar am rămas cu o singură imagine: a Elisabetei Rizea.
Şi cu câteva cuvinte: „Păi cum să nu zbieri, doamnă, ca o vacă?"
Am fost la Nucşoara! Situaţia mea a fost infernală. Aşa cel puţin mi s-a părut mie. Pentru că eu îi pretindeam acestei femei să-mi spună tot ce-a strâns în ea... Am năvălit în casa ei, în amintirile ei... Dar lumea trebuie să ştie!

Irina: Nu vrei să faci o carte?
Elisabeta: Păi, cu ce să scriu eu, maică, uite mâinile mele... (*arată mâinile*)

Irina (*blând*): O scrii cu gura. Îţi vorbeşti cartea şi restul mă priveşte pe mine.
Elisabeta: Eu am trecut prin alea grele, nu ştie nimeni, doamnă. Da' m-a ferit Dumnezeu. (*zâmbet viclean, copilăresc*) Da' am ştiut şi io să mă păzesc. A fost anii ăia grei. (*brusc*) Nu sunteţi securişti?
Irina (*zâmbind*): Nu suntem.
Elisabeta: Cum m-ai găsit?
Irina: Am avut noroc!
Elisabeta: Şi aici în sat, în Nucşoara, cu cine-ai vorbit?
Irina: Când am intrat în Nucşoara, prima femeie pe care am întrebat-o unde locuieşte Elisabeta Rizea era fata dumitale.
Elisabeta: Laurenţia?
Laurenţia (*vorbeşte tare*): Eu. Păi, i-am spus: uite casa şi mama, unde să fie? E la ea.
Irina: Nu vrei să faci o carte?
Elisabeta: Păi şi Laurenţia a făcut doi ani de puşcărie. Spune, mamă, spune poezia. Spune-o, s-o puie doamna la carte. SPUNE-O CĂ CUM Al SCRIS-O!
Laurenţia: Păi ce, am scris-o? A fost la puşcărie şi n-am scris-o deloc. Dar au trecut 42 de ani, da' tot o ţin minte.
Elisabeta: Da' spune. Spune, mamă, cum ai făcut-o!

Laurenţia (*tare şi repezit*): - Cum am păţit, aşa am făcut-o: cum ne-a luat, cum ne-a dus - cu mintea mea - ce-am putut (*încet*) o ziceam cu fereală, că ne asculta în puşcărie... Una, săraca, o ardeleancă, avea luat trei ani pentru nişte vorbe... câteva strofe, că nu ştiu cum a zis: „ne-a luat pâinea de pe masă". Da' poezia mea acolo am făcut-o!

Irina: O mai ţii minte?

Laurenţia: O ţin minte, că o spuneam când mergeam pe drumuri. O ţin minte, că mă duce gura singură. S-a obişnuit s-o spună (*brusc, inflexibilă, aproape-n transă*)

Într-o zi pe neaşteptate
Ne văzurăm arestate
Şi la dubă aranjate
La Piteşti transportate.

La Piteşti securitate
Unde criminalii bate,
Acolo când am ajuns
Ochelari la ochi ne-a pus
Şi la birou, ei ne-a dus
La birou, la cercetări
Ne-a pus multe întrebări.

Cârnu' la noi zbiera
Şi Marin se-ntuneca
Zamfirescu executa
Cu lemne cu dungi dădea
Inima mi-o sfâşia

Trecea zilele cu greu...
Trecea zilele cu greu...
Trecea zilele cu greu...

Tot trăind în aşteptarea
Clipelor de-nfiorare
Că ne ia la cercetare.
Telefonu' că suna
Inima mi se bătea
Auzeam paşii mergând
Vedeam uşa deschizând
Şi ne lua iară la rând

Trăiam viaţă chinuită
Între zidurile-nchisorii
Ne culcam cu groaza morţii
Şi visam AMARU' SORŢII!

Laurenţia (*fără trecere*): Cum m-a-nvăţat ura, aşa am spus, că pe mine m-au scos din nuntă la 21 de ani. Şi soţu-meu a fost pe front şi am avut numai necazuri de astea. (*râde*) Am trăit şi noi aşa, mai înghesuiţi. Am tăcut şi-am trăit. Numai că ACUM...
Irina: Ce e acum?
Laurenţia: Vin mereu alţii. Şi acum.
Irina: Şi acum?
Laurenţia: Dac-ar fi să-mi ceară mie cineva părerea, când or ieşi lucrurile altfel, noi să nu ne răzbunăm. Noi pe ei să-i ridicăm...
Noi pe ei să-i ajutăm...
Elisabeta (*izbucnind, fără ură*): Dracu' i-o ajuta... Io nu! Nu, doamnă, că nu merită. Păi, să vă spun, doamnă! (*pauză*) Totul a-nceput cu o crimă... Uite, pentru asta am făcut io ce-am făcut, doamnă. Că sunt înaintea icoanei şi Dumnezeu aşa să mă ajute dacă mint... Întâi mi-a omorât unchiu' ăsta.

Mi l-a-mpuşcat. Văr primar cu tata. Părinţii fraţi (*cu înverşunare*) L-au omorât că nu puteau face comunismul de el.

Irina: De ce l-au împuşcat?

Elisabeta: Că el era comerciant: avea moară, maşină de lână, manufactură, prăvălie. Avea unde munci lumea. Toţi ţinea la el. Că unul era Gheorghe Şuţa din Domneşti. Domn, domn. Nu pot să vă spun ce om drept era! (*i se frânge glasul*) Şi l-au împuşcat...

Irina (*ca un ecou*): L-au împuşcat!

Elisabeta (*jelit*): L-au împuşcat. Uite de asta i-am urât io. L-au omorât degeaba, doamnă. L-a ridicat din casă, l-a dus la siguranţă şi l-a împuşcat... (*plânge mocnit*)

Irina, încet, o mângâie pe mână. Elisabeta îşi ridică privirea, se uită la ea, parcă o vede pentru prima oară. O scenă mută şi puternică.

Elisabeta (*în şoaptă*): Şi-a avut noroc că domnu' Mihalache, învăţătorul nostru din Domneşti, a avut pe cineva de a pus să-l scoată de la morgă şi să-l aducă şi să-l ducă.

Irina: Unde?

Elisabeta: La cimitir. (*izbucnind*) Da, da' când a auzit că-l aduce, a ieşit tot satu', şi după, alte sate şi au dat şoferu' jos şi l-a dus oamenii cu maşina mânată cu mâna. Până acasă la el au împins maşina la deal.

Irina (*precum corul antic*): La deal? Au împins maşina la deal.

Elisabeta: L-au ţinut acasă două zile şi două nopţi şi p'ormă l-a dus şi l-a înmormântat. (*patetic conţinut*) Eu am plâns şi m-am jelit, cum se spune la noi, m-am bocit dă unchiu', că ce-o făcut cu el. Am zis alea rele. AM ZIS. Nu pot să zic că n-am zis, AM ZIS. Până când i-a zis, i-a şoptit cineva la soţu' meu să mă ia de acolo, că mă omoară. (*râde*) Şi soţu' meu că... vino până-ncoa că am să-ţi spun ceva. M-a luat şi m-a suit în căruţă. A pus pătura peste mine şi m-a scos din comună. (*nu mai râde*) Da' ei n-au uitat.

Laurenţia: N-au uitat! N-au uitat! Pe mine să mă iertaţi, că am ceva treabă.

Irina: Ţi-a fost frică?

Elisabeta: Mi-a fost. Când auzeam o maşină, fugeam... Era în 1947. Ei, ş-apoi în '48 a-nceput... (*oftează cu şuier*) Da' atunci le-a fost frică şi la oamenii mai deştepţi din Nucşoara.

Irina: Nucşoara... ce nume frumos! Aici te-ai născut?

Elisabeta (*repezit*): Nu, doamnă. Eu sunt de loc din Domneşti. Mă trag din neamul lui ŞUŢA. Pe tatăl meu îl chema ION. Pe mama o chema MĂRIA. La 38 de ani tata a murit de inimă şi a lăsat 8 copii: Ion Şuţa, Gheorghe Şuţa, Petre Şuţa, Niculaie, Luca şi fetele Ileana, Măria, Elisabeta - EU -Tuţa îmi zicea de la Elisabetuţa, dar sunt scrisă Elisabeta. (*zâmbind*) Aşa e mai serios.

Am învăţat 7 clase primare, nu mai multe, că n-a fost posibilitatea să merg eu la şcoală, (*cu sfială*) că n-avea mama cu ce... mama... (*o buşeşte plânsul*) Mama ne-a crescut cu

frica lui Dumnezeu, cu cinste şi (*ca un copil*) eu n-am supărat-o pe mama niciodată. Oriîncotro m-a trimis, m-am dus. La vaci - la vaci. La porci - la porci. (*oftează*) Ne mai ajuta unchiu-miu de care am vorbit. Gheorghe Şuţa. Ce OM! Îi plăcea să-nveţe lumea carte şi să fie vrednică şi să muncească (*cu vehemenţă*) şi comuniştii l-au împuşcat, că nu puteau face comunismul de el.

Şi tot unchiu' m-a măritat la 18 ani şi m-a adus la Nucşoara. Că l-a avut pe Gheorghe Rizea, care lucra pentru el.

Irina: Te mai simţi legată de Domneşti?

Elisabeta: Daa! N-a vrut mama să mă dea, zicea că sunt băieţi buni şi-n Domneşti. N-o vrut fraţii mei să mă dea. Da' unchiu-miu a făcut ca EL. M-a măritat.

Irina: Ai fost fericită?

Elisabeta: Am trăit bine. Am muncit. Da' acum nu mai avem nimic... Ce vedeţi, am făcut noi, eu cu Gheorghe. O ţâră... de grajduri, da' cu ce? Amândoi ologi. Eu nu mai poci de picioare. Uitaţi-vă şi dumneavoastră cum ie picioarele mele. Uite! Le pui drepte (*râde*) şi uite... uite cum ie. Nu ie puţin să stai 12 ani la temniţă.

Irina: 12 ani!

Elisabeta: Şi când am venit, n-am mai găsit nimic. Nimic, nimic n-am găsit. Că rămăsese numai o magazie în care erau lemnele dispensarului şi m-am rugat, m-am rugat să-mi dea mie magazia, că plătesc.

Irina: Pe cine-ai rugat?

Elisabeta: Pe Ion Băncescu, că el era la sfat. N-a vrut, n-a vrut. Ştiţi cum a murit? Cu gâtu' pe scaun. Uite-aşa a murit. Asta nu e moarte de OM. (*râde*) Vedeţi ce scrieţi, doamnă, vedeţi ce scrieţi în carte, să nu daţi de rău.

Irina: Unde să dau de rău?

Elisabeta: Ei unde? Că eu să ştiu că ies ai noştri, aş spune TOTU', drept... da' nu ştiu (*oftează*) şi dacă am scăpat de chinuri, de 12 ani de chin, acuma să mă omoare ăştia?

Irina: Ţi-e frică?

Elisabeta: Mi-e frică! FRICĂ. Că mă-mpuşcă pe fereastră, aici, în pat. Barim să trăiesc şi să am şi eu parte de o moarte bună. (*oftează*) Al'dată era aşa lume cinstită aici, aşa lume cumsecade...

Irina: În Nucşoara!

Elisabeta (*pe gânduri*): În Nucşoara!

Irina: Şi acum?

Elisabeta: Acum? Ei au pământ de la Arnăuţoiu, de la Arsenescu, de la mine, de la ăla, de la ăla... Trei zile dacă mai trăiesc, dar vreau să ştiu dacă s-a limpezit lumea, că pământu' meu, vezi, nu mi-l mai dă... (*tace*) Eu cred că v-a luat număru' de la maşină, doamnă, eu aşa cred.

Irina: Nu-ţi fie frică. Vorbeşte. Spune. Lumea trebuie să ştie. Situaţia mea e infernală să tot te-ntreb ce-ai strâns în suflet, da'... De ce ţi-e frică?
Elisabeta: Mi-e frică. Poţi să-i ierţi, bre? N-au avut milă... Români nu sunt, fir-ar ei a nu ştiu cui...
Irina (*aprobă*): Fir-ar ei a nu ştiu cui... (*râd trist amândouă*) De ce ţi-e frică?
Elisabeta: Păi ăştia au duşmănie pe mine. Ei... pe mine... că nu tac... Păi cum?
Irina: Hai s-o luăm de la capăt! Cum a fost?
Elisabeta: Eram de nooşpe ani când am născut FATA. Atâta. Un singur copilaş am făcut. Pe Laurenţia. Am crescut şi fetiţa soţului de la nevasta dintâia... Lenuţa. Când l-am luat, ea avea 2-3 ani. Maică-sa murise din naştere. Gheorghe, soţu' meu, lucra la lemnărie. Adunam amândoi şi cumpăram pământ, îmi plăcea să muncesc. Şi adunam pământ. Şi mi l-a luat tot, doamnă, când a venit naţionalizarea. A fost cu confiscare. Tot au luat. Tot, bre! Am muncit eu numai pentru stat? Uite, să nu-mi ajute Dumnezeu dacă mint. Nici un buştean, nici un... nimic. Şi mai are acum necaz pe mine că nu tac şi că vorbesc. Dar numai eu ştiu cât am muncit. Păi ăştia (*şoaptă*) au duşmănie pe mine că vorbesc şi că vine maşinile la mine. Păi cum să nu vorbesc? Aş zbiera, doamnă, ca o vacă, nu ca un OM. Cum să nu vorbesc? Atâtea sunt de spus... Da' mă stăpânesc.
Irina: De frică?

Elisabeta: De frică. Că acum nu mai sunt de 38 de ani. Nu mai poci fugi prin grădini, nu mai pot fugi, că vedeţi cum e cu picioarele mele. (*ca un blestem*) Să nu moară până n-o sta unde m-au ţinut pe mine. Să-i chinuie Dumnezeu, nu eu!
Irina: Linişteşte-te!

Elisabeta (*brusc cuminte*): Uite aşa-mi vine în minte... Cum mi-au băgat ochelari de ăştia, de tablă, ferească Dumnezeu să ştiţi ce-i asta! Şi m-a luat de braţ, că nu vedeam nimica pe coridor. Şi, ori că mi-a pus el piedică, ori că m-am împiedicat io, nu ştiu - c-am venit pe brânci aşa, jos, şi el mi-a dat cu bocancu' aicia-n coastă. (*pauză lungă*) Îl cheamă Oprea. Trăieşte-n Piteşti. (*plâns mocnit şi straniu*)

- muzică -

Irina: Cum au urcat Ei în munţi?

Elisabeta: Au plecat pe rând. S-a dat ăla după ăla. Noi i-am ajutat. Până ne-au băgat în puşcărie. Pe mine m-a pârât o ţigancă, o baragladină, cum am spus şi la televizor... A fost greu, doamnă!

Irina (*murmură*): A fost greu, doamnă! (*oftează*) Cât au stat acolo-n munţi?

Elisabeta: 10 ani au stat în munţi. (*mândră*) După 10 ani i-o prins, i-o cătat de-a rându'... Şi noi, (*oftează greu*) eei, noi le duceam când le puteam duce, când nu puteam, nu le duceam şi răbdau... Răbdau săracii. (*tare*) Da' când am fost închisă, am lăsat pe alta-n locu' meu...

Irina (*uimită*): Păi, cum ai ştiut?...

Elisabeta: Vorbisem cu ea până să mă-nchiză. Să nu moară de foame. M-a prins greu... O baragladină. Pe mine nu m-a prins, doamnă, cât am fost eu de păzită, vorba aia, nici nevoia nu puteam să mi-o fac cu linişte, aşa eram eu păzită pe de-a rându'... Dar Dumnezeu m-o ferit şi eu am ştiut să mă păzesc şi (*şoaptă*) nici nu am spus la nimeni. Da' eu am multe secrete... da' nu le spui... nu le spui. Până n-oi vedea că MOR. Numai atunci o să chem fetele şi o să le spun, să ştie măcar ele... (*înfricoşată*) Că uite, doamnă, nu ştii cu cine vorbeşti şi s-aude şi te-mpuşcă... vorba aia, am scăpat eu de primul glonţ şi să mi-l dea ăştia acuma?

Irina: Nu trebuie să-ţi fie frică! (.....oare?)

Elisabeta: Cum nu! Ce ştiu cine sunteţi dumneavoastră? Puteaţi fi ai securităţii...
Irina: Nu!
Elisabeta: Ei! Se-ntâmplă...

- pauză -

Irina: Câţi au făcut puşcărie din neam ?????
Elisabeta: A fost mulţi!!! C-o fost jurământu'!!! A jurat pe armă, pe Evanghelie şi pe cruce. Uite, ţinea crucea-n mână, Jur pe Sfânta Cruce şi pe Evanghelie că nu voi trăda. (*repezit*) Şi eu nu trădez acuma, că vă spui dumneavoastră, că ei e prinşi de mult şi morţi.
Irina (*glumind trist*): Dacă e morţi, nu se pune! (*pauză*) Cine au fost?
Elisabeta: Au fost Arsenescu, căpitanul Toma Arnăuţoiu şi domn' Petrică Arnăuţoiu - TREI. Erau mulţi, Doamnă. Eram vecini aicia... Unde-i miliţia era casa lor. Aşa... Popa Drăgoi - PATRU - frate-miu Luca şi încă unu' - c-a venit şi a depus jurământu'. Eu n-am jurat atunci, că eram patrulă pă stradă. Păzeam. Am jurat altădată în casa lui domn' Petrică. Din fraţii mei, trei au depus jurământu': Nae, Ghiţă, Luca... Da' nu mai sunt... Adică... numai Luca mai e... Luca a fugit din sat, da' n-a fugit mult, că s-a predat. El n-a stat în munţi. Şi după ce l-a arestat şi a trecut şi a venit acasă, a venit el singur şi, doamnă, ce s-a-ntâmplat! Femeia lui atâta a putut: s-au sărutat şi a căzut pe el în jos, MOARTĂ.

Irina (*icnind*): Doamne!
Elisabeta: A făcut d'aia la cap. Şi pă el l-a chinuit şi-n puşcărie şi după aia şi când a venit acasă, nevasta - jos - moartă. După atâta amar... (*oftează*) Nu ştie nimeni...
Irina: Nu ştie nimeni?
Elisabeta: Ce m-aţi întrebat? Aha... Cine-o fost?... Ei, a fost mulţi, a mai fost... Da' să nu mai zic, doamnă, îi lua de unde dormea, noaptea, din pat. Îi lua pentru cercetări.

- *pauză* -

Laurenţia: V-am adus câte ceva... Să beţi şi să gustaţi... Că se cere...
Elisabeta: Şi Laurenţia a făcut 2 ani. E fata mea.
Laurenţia: Doi ani, da!
Elisabeta: Mai spune, mamă, din poezie, ca să scrie doamna în carte.
Laurenţia: Şi acu' mi-e frică s-o spui. Una avea trei ani pentru că a zis: „ne-a luat pâinea de pe masă".
Elisabeta (*reia*): Ei, a fost mulţi...
Laurenţia: Mulţi. Era şi nevasta lui domnu' ministru HUDIŢĂ şi doamna lui ministru' Krupenski - era PRINŢESĂ ea - şi era şi Elena Ghica. Erau doamne, doamne. Poezia şi-acu' mi-e frică s-o spui - dar o ştiam toate...

(*deodată, parcă e apucată*)
Libertate, libertate,
Odor scump al vieţii mele
Astăzi în securitate
Te zăresc printre grădele
Soare blând şi luminos
Numai tu mai eşti voios
Îmi trimiţi razile TELE...
Uite-aşa, printre grădele.
Laurenţia: Hai, gustaţi! Gustaţi ceva. Apa e rece, din fântână.

Toate trei gustă ceva de pe masă.
Irina: Apă, nuci, mere, colac.
Laurenţia: Foarte greu o să dăm lumea înapoi, dar noi nu, să nu ne răzbunăm... (*cu vehemenţă*) Pe toţi i-a găsit vinovaţi. Mulţi au plecat în munţi. Da' nu i-o lăsat nici acolo. Au început să urce la munte prin '47...
Elisabeta: Nu... din '49 (*cu blândeţe*) Aşa a fost! Au trăit ascunşi... ascunşi... şi poţi, bre, să-i ierţi? Poţi?

Laurenţia: Şi băieţii mei ştiu c-am făcut puşcărie. Şi le-am spus aşa: să nu vă luaţi v'un angajament, să v-apucaţi de politică, că dracu' v-a luat! Voi n-aţi ştiut de politică până acum, că a fost dictatură. Staţi la număru' vostru şi vedeţi-vă de treabă.

Elisabeta: Da' parcă băieţii o ascultă pă ea? (*oftează*) Am vorbit io cu ei... Nu vrea s-o supere, da' ştie ei ce ştie. Treb' să spunem numai ce ştim sigur, nu-i nevoie să mărim faptele.

Irina: „Haiducii Muscelului". Dar cum îi găseau?

Elisabeta: Da, doamnă. Şi-au început să-l caute pe Gheorghe Rizea, pe bărbatu-meu.

Irina: Şi cum îi găseau?

Elisabeta: Îi găseau. Când a născut Lenuţa, Gheorghe, bărbatu-miu era ascuns la socru-miu. Noaptea m-am dus călare să-l văd. Da' socru' i-a spus tocma' atunci lu' Gheorghe: „Nu te mai ţin, că ne arestează pe toţi. Azi-noapte au ridicat 40 din Nucşoara. Mi-e frică". I-a fost frică omului. Da' până seara frate-miu Naie l-a aranjat. L-a băgat într-o bute.

Lrina: Cum într-o bute?

Elisabeta: Într-o bute din aceia de bagi prune-n ea. Era în toamna lui '49. Îi dădea soră-mea mâncare în bute pe o scară. Ieşea numai să-şi facă nevoile, noaptea.

Lângă casa soră-mi era un croitor. Şi într-o dimineaţă-n zori l-a văzut un ucenic care ieşise să se ducă la veceu. S-a dus şi l-a pârât la Securitate. Da' vezi cum lucrează Dumnezeu, doamnă? Că nu l-a prins. Nu l-a prins.

Era în noaptea de Paşte... Dumnezeu... Ucenicu' le spusese că la a patra casă. Şi-a venit ca frunza şi ca iarba, Securitatea. Şi-au numărat patru case, dar a pus şi atelieru' şi n-a ajuns la soru-mea... Există Dumnezeu! (*izbucnind de o bucurie care nu-ncape*) Cum l-a scăpat Dumnezeu atunci, că-l găsea în... şi ne lua pe toţi atunci şi ne puşca.

Laurenţia (*toarce mai departe*): Ne-mpuşca pe toţi...

Elisabeta: Dimineaţa când se scoală soră-mea... (*râde*) Doamnă... aşa i-a amuţit Dumnezeu în noaptea de Paşte, de i-a adormit şi n-a mişcat unu', n-a deschis uşa, n-a deschis nimica. N-a văzut ăia de la Securitate, nici o mişcare la soru-mea. A dormit morţi toţi... (*ca o concluzie*) I-a scăpat Dumnezeu...

Laurenţia (*bolborosind*): I-a scăpat Dumnezeu...

Irina: Da, i-a scăpat Dumnezeu.

Elisabeta: Şi zice Veroana, fata lu' omu' ăla, croitoru':

- „Vai, ţaţă LINO, ce-a fost la noi astă noapte! Armată!"
- „De ce-a venit, Veroană?"
- „Pentru că zice că tata (ticu) are o armă din armată şi tata nici n-a făcut armata"

Ei, şi-atunci a ars-o inima pe soră-mea că l-a văzut cineva pe Gheorghe şi că pe el îl ată. Că de Gheorghe n-a ştiut nimeni, doamnă, nimic. Nici un vecin. Şi când i-a spus Veroana cum a cătat Securitatea, ce-a făcut, ce scormonea... AUĂLEUUU!!! Merge la el şi-i zice să intre în bute, că uite, asta şi asta!

Irina: Da' nu l-a găsit!

Elisabeta: Nuu! (*râde*) Când a-nserat o ţâră, l-a-mbrăcat în fată, ştiţi cum, cu ie şi cu fotă, (*chicoteşte*)... costum naţional, i-a pus şi o bazma-n cap. Şi l-a dus într-o casă chiar în faţa securităţii, şi soţu' meu, când pleca cucoana securistului pe la o nuntă, la ceva, şi lăsa copilu' la oamenii din casa aia, soţu' meu legăna copilu' ca să nu plângă. Să fi ştiut ei că partizanu' îi leagănă copilu'...

Laurenţia (*chicoteşte*): Da' nu a ştiut.

Elisabeta: Nu a ştiut... Când venea cineva deschidea uşa colea şi se băga sub pat. Îl căuta, da'... Era o casă bătrână. Un frate şi-o soră. Ei l-au ascuns şi se ducea cu treburi p-afară, copilu' plângea şi-l legăna Gheorghe al meu. Şi tot bun n-a fost. I-au rupt oasele.

Irina: L-au bătut...

Laurenţia: D'apăi!

Elisabeta: Îl căuta c-o depus jurământu'... Da' chiar cum a fost, chiar cum a fost cu jurământu' s-a aflat, s-a aflat numa' ACU' (*latră câinele, Elisabeta şi Laurenţia se ridică*

brusc, ca şi cum ar fi avut un buton declanşat. E un moment care aduce din urmă FRICA. Când veneau să-i ridice. Irina le urmăreşte uimită, deşi înţelege).

Elisabeta: Ia vezi, Laurenţie!
Laurenţia: Da... (*strigă câinele, apoi şoaptă*) Câinele!
Irina: De ce v-aţi speriat aşa?
Elisabeta: Păi asta-i ghiara morţii din spinare.
Laurenţia: Păi mereu vin şi strigă la poartă: s-a culcat, bă, las', fir-ar a dracului, o aruncăm noi în lac.
Elisabeta: Mă omoară ăştia. Mă-mpuşcă pă fereastră, aci în pat.
Laurenţia: Da' naşu' Drăgoi îi spune: lasă, fină, că nu te omoară. Dacă ar fi fost să te omoare, veneau pe tăcute. Ei! Vor numai să te sperie, AŞA O FI? Cred eu... (*iese*)

- *muzică* -

Irina: Este bine să se ştie că în 1949 s-a constituit grupul de rezistenţă „Haiducii Muscelului" şi toţi intelectualii satului au aderat la mişcare, fără să ţină seama că sunt ţărănişti, liberali sau legionari. Această mişcare, spune Cornel Drăgoi subliniind, această mişcare nu a fost nici liberală, nici legionară, ci ANTICOMUNISTĂ şi ANTIRUSEASCĂ.
Nucşoara - 60-70 de suflete au avut necazuri. Ani de-nchisoare, luni de-nchisoare, zile de-nchisoare. Bătăi, chinuri, detenţie. Confiscarea avutului. Şi în plus o viaţă stricată.
(*iese din conul de lumină*)

Irina: Şi cum a ajuns Gheorghe la munte, sus?
Elisabeta: A stat întâi acolo, în casa veche din faţa securităţii, cum vă spuneam. Acolo a stat mai mult timp...
Irina: Mult timp? Cât?
Elisabeta: Până când unu' după aicea a venit la omul ăla de-l ascundea şi bărbatu-miu era în odaia ceea, sub pat.
– Măi, Naie, aşa-l chema pe omu' care-l ascundea, măi, mi-e dor de Rizea, de Gheorghe, că de multe m-a scăpat pe mine omul ăsta şi mult bine mi-a făcut. Ăla când a auzit aşa, s-a dus şi l-a scos pe Gheorghe şi l-a adus. La ăla. Ăla, când l-a văzut, a mai stat numai câteva minute şi a plecat şi a intrat direct la Securitate.
Irina: Adică peste drum.
Elisabeta: Gheorghe a văzut unde a intrat, dar nu s-a gândit pentru nimic în lume că-l spune pe el atunci. Da' vezi că el, ăla, Culiţă, a venit şi a arătat casa unde era Gheorghe. Dar în grădina aceia erau două case. Şi s-au dus mai întâi la o casă, la o femeie şi-au bătut la ea că până-n trei zile, a şi murit.
Irina (*ca-n transă*): A şi murit...
Elisabeta: A şi murit. (*pauză*) Da' dup-aia s-au dus în casa astălaltă şi sigur când a căutat, l-a găsit sub pat. Şi l-a scos şi l-a dus şi l-a arestat şi l-a bătut o zi şi-o noapte şi

Gheorghe n-a spus nic. ĂlA ştia de la Culiţă, ăla care a fost acolo şi a spus că i-e dor de el. Gheorghe săracu' a făcut multă puşcărie.

Irina: Când am intrat în curte era în cârje cineva.

Elisabeta: El e Gheorghe, soţu' meu. Gheorghe Rizea, (*mândră*) 92 de ani. El duce-n spate toată gospodăria, (*râde*) Moş Gheorghe Rizea.

Irina: Şi l-au găsit, şi?

Elisabeta: L-au mânat la dial.

Irina: La deal, unde?

Elisabeta: În munţi... să-i găsească pe băieţi. Păi din '49 îl căuta Cârnu pe Gheorghe. Nu-l iert, Doamnă, p-ăsta, chiar dacă MOR. Şi dacă mor, fetele mele şi nepoţii mei să nu-l ierte. Din toţi, pă el nu-l iert. Eu dacă-l văd... (*latră câinele*)

Irina: Dacă-l vezi... ce-o să spui?

Elisabeta: Uite, bă, io trăiesc... Şi tu... Nu m-ai OMORÂT. Vezi că nu ţi-a ajutat Dumnezeu? Am boală mare pe Cârnu. Că pă-ăilalţi îi mai iert, că te bătea cum şi-ar bătea OMU' femeia. Da' ăla, tâlharu' ăla, eu dacă-l văd... uite acu' eu dacă-l văd îi pui mâna-n gât! Uite mâinile astea... Să mă ierte Dumnezeu, că poate fac păcat... (*latră câinele*)

Irina: Cârnu ăsta...

Elisabeta (*neagră*): M-a bătut şi pe mine... şi pe el... bătu-l-ar Dumnezeu şi să nu moară până când... cum l-a blestemat şi mama mea. Înregistrează, doamnă, că asta vrem să înregistrezi. L-a bătut pă Gheorghe şi-l mâna miereu în munţi, să-i caute. Şi-l mâna, şi-l mâna... Şi-a venit săracu' într-o zi din munte. Eu pregăteam pâine să fie pentru doo săptămâni, şi el lua pâinea, punea toporaşu' şi raniţa în spinare şi cu câinele după el. (*cu mare dragoste*) Câinele-i lucrul lui Dumnezeu. Doamnă, eu n-am mălai să fac mămăligă, da' dacă am o bucăţică rece, io stau nemâncată şi i-o dau la câine. Să văd că n-am ce mânca şi întâi câinele. Aşa de dieştept ie câinele. Ca să vă spun cum m-a întâlnit câinele cu soţu' mieu. Uite, Dumnezeu să nu-mi ajute dacă vă mint, să nu mă ridic de pe ăsta. Mă jur cum a ieşit câinele în faţa mea şi m-a dus unde era... Da', aşa, să vă zic cum a fost.

Irina: Cum a fost!

Elisabeta: Bre, ăştia n-a fost oameni... Gheorghe venise trist din munte, supărat. Eram şi eu supărată că eram bătută şi urmărită şi zice Gheorghe:

> - Să-mi bagi, tu, mâncare, că plec iar. Trebuia să facă ciolpani pe brad şi să pună ziua şi luna şi anu' când a trecut p-acolo. Să vadă ei unde se ducea. Da' el le spunea la Securitate:
>
> - Nu-i găsesc... (*şoaptă*), da' el se-ntâlnea cu ei. Nu zicea nimic, c-avea jurământu...

Irina: Nu-i vindea c-avea jurământu...

Elisabeta: Nu, doamnă. Nu-i vindea c-avea suflet de român şi sânge de român, nu de tâlhar şi de vagabond.

Irina: Şi mi-ai spus de-a treia oară. Când s-a întors a treia oară de la munte.

Elisabeta (*pauză*): A... (*iar pauză*) îmmm... (*nu rezistă amintirii. Glasul e mai şoptit, privirea-n gol*) Venise de la Domneşti. Tare trist. Şi a vrut să se spele. Uite ce, zice: „Încălzeşte-mi tu nişte apă să fac baie". Gata. M-am dus la bucătărie, am pus cazanul, am încălzit apa repede, am adus. N-aveam baie noi, că n-am fost bogaţi. Da' aveam copaie mare şi te spălai ca în baie. Aşa, uşurică, era din plută. Şi i-aduc săpun bun, i-aduc izmene, i-aduc cămaşă. L-am schimbat tot. Şi el zice: „Ia ieşi, tu, afară". Eu îl mai spălam pe spate... Doamnă, m-a scos afară. Nu mi-am dat seama deloc. M-am dus sub măr şi torceam. Supărată. Eram supărată că-l mâna miereu la munte şi pe mine mă lua miereu. De câte ori nu mă bătuseră până atunci şi mie să nu-mi dea în cap că... n-am bănuit deloc. Când iese, dau să-i pui masa, să mănânce... Zice: „Nu mănânc, că nu mi-e foame". N-a mai putut mânca, săracu'... Da' zice: „Hai şi tu cu mine, să mă petreci".

Mă duc, Doamnă, îl duc şi n-a vrut să-mi dea să-i duc io raniţa, nici toporaşu'. A oftat de doo, trei ori. Când m-am despărţit dă el pă uliţă l-am luat de gât şi l-am sărutat. M-a sărutat şi el pă mine. Şi zic: „Gheorghe, să vii sănătos acasă şi zic: să ai CORAJ". N-a zis nimic. ŞI IO AM VENIT ACASĂ. ŞI EL S-A DUS. Cum am venit acas', strâng tot şi caut cămaşa, pantalonii şi nu găsesc izmenele. Domnule, unde e? N-am găsit nimic. Mă uit sub

pat, în toată casa. Ce-mi dă p-în cap, doamnă? Să caut în saltele. Şi caut, şi caut... şi le găsesc, în mijlocul saltelei ascunse. Când le desfac, numa' piele, carne şi sânge... Cum îl bătuse... Şi el, ca să nu văd io, le-a ascuns. Am căzut jos, doamnă. Eu eram deja bătută şi chinuită, o să vă spui... da' de el îmi era şi mai milă, că d-aia şi el a ascuns izmenele, că i-a fost frică că mă otrăvesc şi mor. Şi să nu văd.

Irina: Şi Cârnu mai este în Nucşoara...?

Elisabeta (*nu răspunde imediat. Irina o lasă*): Nu, e prin Ardeal, cică. Da' nu-nchid io ochii până nu-l găsesc şi până nu-i spun...

Irina: Ce?

Elisabeta: Bă, ce mai faci? Io mai trăiesc!

Irina (*ca nebună – scenă de nebunie*): Io mai trăiesc, Tu mai trăieşti, El mai trăieşte?

Elisabeta (*n-o aude*): Îl dovedesc eu, că-i pus sub urmărire. Am şi eu şi Dumnezeu – grijă de el. (*murmură*) C-a plecat soţu mieu. (*murmură*) – Codrule, codrule – drag! Şi-a mai trecut vro' două zile şi vine iar ăia şi mă bate-n casă, că unde e soţu'? Da' ei ştia unde e! Că unde ie bandiţii lui Arsenescu, partizanii. El le zicea bandiţi, da' eu nu le puteam zice bandiţi, că era fruntea satului. Erau oameni cu carte, deştepţi. N-aveai cum să le zici bandiţi.

Irina: N-aveai cum să le zici bandiţi.

Elisabeta: Şi a trecut aşa doo săptămâni. Şi vine unu' Zamfirescu, m-a dat jos din pat şi m-a bătut şi când a plecat a zis aşa: „Să te faci gata, că vin acuşi cu maşina şi te iau!"
Doamnă, ce-a fost pă sufletu' mieu. Am vrut să mă duc la soacră-mia, să-i spun: „Ascunde-mă, închide-mă, încuie-mă!". Da' când să mă duc, îmi iese înainte câinele. Căţaua. Da' nu mi-a dat prin cap neam că e câinele cu care Gheorghe urca în munte. Am mai mers o ţâră şi certam căţaua că-mi punea aşa labele pă piept. Eu o alungam, nia... du-te... ni - nu trebuia s-o alung... Da' când am ajuns în dreptu' unde era Gheorghe ascuns, căţaua îmi pune iar labele pă piept aicia, şi îi curgea lacrimile şi cu coada aşa făcea căţaua. Uite, asta mi-e Sfânta Cruce dacă vă mint. Şi când am văzut - mă, cu câinele ăsta e ceva. A luat-o înainte. Io după ea şi să uita îndărăt. Până m-a dus în faţa lui.
Irina: Unde era ascuns...
Elisabeta: Stătea jos şi raniţa lângă el. Şi câinele bucuros că m-a adus aici, lângă Gheorghe, A CĂZUT LAT. De aia mă las io nemâncată şi dau la câine... Nu trebuia să-l cert. Dinainte trebuia să mă duc.

- Gheorghe, ce e?
- Mă bat ăia de mă omoară.
- Cârnu?
- M-a bătut rău, eu nu mai pot să mă duc...

– Ce ne facem, Gheorghe? Doamnă, mă bătuse şi pe mine. Rău. Doamnă, doamnă, Dumnezeu curăţise lumea de oameni buni.

– *intră Laurenţia* –

Laurenţia: Foarte grieu să dăm lumea înapoi, că au trăit şi au văzut numai aşa... S-au obişnuit în felul ăsta. Toţi sunt crescuţi în regimu' ăsta şi nu se îndreaptă.
Elisabeta: Studenţii poate... Doamnă, că voiam să vă-ntreb...
Laurenţia: Nu mai ai încredere în nimeni. Şi nu ştii pe cine să votezi. Pe bătrâni lumea nu-i mai place. Ăia tineri au avut toţi carnet roşu.
Elisabeta: Şi atunci să facem CE, decât să trăim?
Laurenţia: Aşteptăm...
Elisabeta: Aşteptăm...
Laurenţia: Să iasă generaţiile noi, de-acum...
Elisabeta: Regele ar fi bun. Am auzit c-a vinit în ţară.
Laurenţia: Regele ar fi bun, da' la unii le e frică. Dar dacă-l aducem, să-l aducem să fie rege. Altfel, mai bine să rămână acolo, la treaba lui, să nu se mai amestece cu noi în castronul ăsta...
Elisabeta: Eu am mâncat porumb copt cu Regele!
Irina (*râde*): Porumb copt? (*râd amândouă, destinse, după oboseala întâmplărilor de până acum şi cu siguranţă ce urmează e crunt*)
Elisabeta (*veselă copilăreşte*): Era toamnă. Şi aicia în casele lui Arnăuţoiu au vinit studenţi şi studente.
Laurenţia: Era aici în Nucşoara - Fundaţia Regală.

Elisabeta: Şi-a vinit şi Domnu' Rege. Şi s-a făcut şezători. Şi tot satul a vinit, brie, şi s-a făcut FOC mare-n curte. Lună pe cer. Şi cocia oamenii porumb să i-l dea. Şi eram şi eu cu Gheorghe. Se zicea ghicitori şi le ghicea oamenii. A zis una şi Domnu' Rege: „De ce suge purceii ţâţă cu ochii închişi?" N-a răspuns niciunu'. Da' Gheorghe şopteşte: „Că le e ruşine". Şi io, repede din lume aşa: „SĂ TRĂIŢI, MAJESTATE!" Ei, vorbiam şi io altfel pe atunci, zic: „Majestate, le e ruşine că TAT-SO e porc şi MAMĂ-SA SCROAFĂ şi dă ruşine ţine ochii închişi..." A râs regele şi m-a aşezat lângă dumnealui. (*nu mai poate respira de bucurie*) Şi-a rupt porumbul drept în doo şi mi-a dat şi mie. Da' io i-am zis: „Nuu! Io din porumbul mieu şi Domnu' Rege din al lui".

Laurenţia: Dar acuma-i greu de tot. Şi nu ştii cu cine să votezi. Nu prea mai ai încredere-n nimeni. Au apărut ăştia noi... Alţii la fel.

Irina: Cârnu ăsta de care tot vorbiţi, ăsta care bătea, era din Domneşti?

Laurenţia: Să ferească Dumnezeu! De unde? Era de undeva de pe lângă Târgovişte. Era uriaş, o dihanie uriaşă, cu o mână groasă cât un drug. Făcea numai rele. Şi după atâtea boacăne, ca să scape de el, l-au avansat MAIOR şi l-au trimis la Făgăraş. Acolo a făcut iar numai prostii şi iar l-au avansat şi iar l-au trimis la Bacău de data asta şi a dat Dumnezeu şi a-mplinit 55 de ani şi l-au făcut locotenent-colonel şi l-au pensionat cu pensie bună şi săracu' să nu stea cu o pensie mică de locotenent de securitate, a mai ocupat şi un post

de şef... de şef... la Trustul de Construcţii. Ştii, Cârnu. Venea, bătea şi pleca. Avea obiceiul ăsta, să bată rău. TRĂIEŞTE BINE Şl ACUM.

Elisabeta: Să nu-l ierte Dumnezeu! Să nu-l ierte Dumnezeu! Am eu grijă de el!

Irina: Hai să ne-ntoarcem la Gheorghe Rizea când l-a bătut jandarmul Cârnu.

Elisabeta (*repede*): Era căpitan. L-a bătut pe Gheorghe. M-a bătut şi pe mine. Când m-a bătut cel mai rău, Cârnu m-a dus la miliţie într-o cameră. A tras o masă. Avia un cârlig mare-n plafon. Mi-a legat mâinile la spate, după spătar, apoi a suit scaunul pe alt scaun. Eu aviam părul pieptănat în coadă şi mi-a prins coada-n cârlig. Şi era un lanţ (*oftează amintirii*) şi a băgat lanţul aici, după frânghie, cum eram legată la mâini. Şi mi-a fost frică, doamnă, că rămân fără mâini şi strigam, ţipam: „Împuşcaţi-mă, tăiaţi-mi capu', scoateţi-mi ochii, tăiaţi-mi limba, nu ştiu de PARTIZANI, nu mă-ntrebaţi că nu ştiu! Nu mă lăsaţi fără MÂINI!" Urlam!

Irina: N-a auzit nimeni?

Elisabeta: Da' cum? Au auzit toţi. Geantă, un fin de-al meu, era în camera de-alături şi după vro 3 zile a vinit pe ascuns la mine, prin grădini şi m-a întrebat: „Naşă, ce-ai păţit, de ce strigi aşa?" Şi eu i-am zis ce vă zic şi dumneavoastră.

Mi-a dezlegat păru' şi m-a lăsat numai în mâini. Pe urmă m-a dezlegat, m-a dat jos. Eu am răsuflat. Dar el a pus pe mine un sac ud. Şi a băgat pă mâna direaptă un d'ăla dă cauciuc, aşa, cu şnur. Brie, doamnă, şi m-a făcut neagră, neagră ca bluza dumitale, şi

toată numai dungi groase cât mâna. M-a dus patru soldaţi acasă. Adică, m-a târât... Era fata acasă.

Laurenţia: (*acum vorbeşte încet*): Eu eram acasă. (*pauză, apoi tare, ca ea*) Şi mi-a spus să coc pâine, s-o prăjesc pă maşină, s-o stropesc cu vin şi s-o pun pă faţa ei. (*o buşeşte plânsul*) Şi aşa am făcut.

Irina: Şi dumneata ce-ai făcut?

Elisabeta: Ce să fac? Am răbdat. După zece zile m-a dus la spital, că vedea că mor.

Irina: Şi la spital ce-ai spus?

Elisabeta: N-am suflat o vorbă, doamnă. Şi eu mai sunt acum, datorită lui DOMN' DOCTOR PAPAHAGEA. Păi dacă mă vedeaţi atuncea cum eram!!! Şi domnu' doctor:

- Ce-ai făcut?

- Domnu' doctor, m-am dus cu căruţa cu cai în pădure şi s-a speriat caii şi m-a strivit lemnele. Da' domnu' doctor a-nţeles. Şi a spus numai:

- Mânca-i-ar lupii, de cai, lupii să mănânce caii. Lupii.

Irina: Mânca-i-ar lupii de cai...

Elisabeta: Şi-am stat două zile-n spital. Atâta, doar două, şi iar mă pomenesc cu CÂRNU. Venise cu maioru' Marin şi cu baragladina care m-a spus. Şi ştii cum steteam, doamnă-n pat?

Irina (*cu mare greutate*): Cum?

Elisabeta: Numa-n genunchi şi în frunte. Altfel nu puteam. Şi spune baragladina:

– Spune, cucoană, spune că mi-ai dat sacul de mălai să-l duc la partizani.

Eu, ce-am făcut, doamnă, că n-am recunoscut nimic. Am zis numai: „FIR-AI A DRACULUI DE BARAGLADINĂ!"

Irina: De faţă cu miliţienii?

Elisabeta: Da! De faţă cu miliţienii! Fir-ai a dracului de baragladină, că pentru un ciur de mălai, tu bagi tot satul în puşcărie. Şi am scuipat-o... Şi CÂRNU... a spus s-o ducă afară. (*râde într-un fel*) Domnu' doctor Papahagea îmi dase ceai cald, că mie n-a putut să-mi facă injecţii. (*explică*) Pe unde băgai seringa, ieşea sânge. N-a putut (*dă din umeri, apoi reia cu energie*) şi îmi aducea domnu' doctor UN CEAI DE ACASĂ, c-avea o soră-n străinătate. Şi mama lu' domnu' doctor îmi băga ciocolată sub pernă, săraca, încolo, când mă bătea CÂRNU...

Irina: Te bătea-n spital?

Elisabeta: Da, da, mă ducea-n rezervă, să nu mă vadă şi să nu mă audă. (*glumeşte*) Şmecheri ăştia... Ei, da' când m-a apăsat aicia pă piept, a ieşit COLCOTĂ, tot ceaiul pe care-l băusem. Şi l-am murdărit pe haină pă Cârnu. AOLEUU! zic, acu' mă ia mai rău la bătaie, că l-am murdărit. Da' el, mi-a pus mâinile-n gât şi eu n-am mai putut respira. Şi Marin, maioru', săracu', i-a luat mâinile din gâtu' mieu. Uite, nu mint. Maiorul Marin trăieşte, o trăi şi celălalt, Cârnu, nu ştiu...

Irina (*greu*): Şi cât a durat asta?

Elisabeta: Ei, a durat, că venea mereu. Doamnă, când îi auzeam paşii şi vocea... avea o voce groasă... şi paşii se-auzeau pe coridor... Doamnă, doamnă! Venea, îmi punea mâna-n gât, şi eu am pus amândouă mâinile mele să i-o iau dă acolo şi n-am putut să i-o cuprind. Aşa era de solid. (*oftează*) Ieşise inima din mine. Dacă nu sărea ălalt. Că eu, vezi, pă alţii-i mai iert. Uite, pă Marin îl iert, că m-a scăpat atunci. Mai sunt şi oameni buni...

- pauză; nu spune nici una nimic -

Zece zile a durat, că mă-ntrebai cât a durat. Bietul domnu' doctor Papahagea m-a-ngrijat, Dumnezeu să-l uşureze, că eu l-am pus la pomelnic... (*vicleană*) Da-i zic altfel... că numai eu ştiu cine ie...

Irina: Dar de ce te mai temi? De ce nu spui tot?

Elisabeta: Tac. Şi-am tăcut. Nu spui nici AZI, că nu pot, TOT. Ceauşescu a murit şi trebuie să nu ne mai fie frică. (*oftează*) Da' acum tot mai ţinem, nu spunem TOT. Numai baragladinei i-am spus: Dacă-mi mai pâri fata... că ea îmi băgase fata-n puşcărie... pentru un sac de mălai.

Irina: Aşa numai dintr-o pârâ...

Laurenţia (*izbucnind*): - Numai dintr-o pârâ. Securiştii? Păi ne-a spus finul Drăgoi, că s-au întâlnit cu un băiat în munte. Au vorbit: O ţigară ai? Avea şase. Şase ani i-au dat. Nu spun că aveau şi pentru cântece un STAS. 5 ani pentru HORA UNIRII şi 10 ani pentru DEŞTEAPTĂ-TE, ROMÂNE. Motive găseau ei.

Când credeam c-am terminat
Veneau alţii şi ne-a luat
Comisie specială
Venită din capitală
Şi ne-a dus, ne-a ocolit
La Jilava ne-a oprit.

Elisabeta: Că noi am fost şi la Jilava. Spune Laurenţia tot în poezie. Cum e mamă, cu Jilava?

Laurenţia:

La Jilava cu pământ...
Toţi cei alungaţi de soartă
La Jilava BAT în poartă
Tu, Jilavă blestemată
Pentru ce-ai fost destinată
Azi, sub zidurile tele
Zace floarea ţării mele.
Cei ce-au simţit româneşte
Astăzi greu se chinuieşte
Ai pus gând să mă omori
Tu, Jilavă cu fiori?

Elisabeta (*care spune sfârşitul cuvintelor, îi place poezia. Şi o admiră cu dragoste pe Laurenţia*): Noi am fost la Jilava. Mi-a dat 6 ani la Tribunalul Militar. Deşi n-am spus nimic, ei zicea că ştiu TOT, dar nu spun. Făcusem 4 ani, când mă pomenesc cu un domn că mă ia de la atelier. Lucram la covoare persane. Şi mă scoate de acolo. Nu ştiam unde mă duce. Mă scoate pe poartă. Mă scoate şi pe poarta ailaltă. Mă mai scoate pe încă o

poartă afară. Mai fac 3-4 paşi. Nu-mi iera frică. Nu eram condamnată la moarte. Da' am bănuit că iar a prins pe careva. Şi-mi zice locotenentu', Dumnezeu să-i dea sănătate, că mai ie şi oameni buni pe lume. Zice: Rizea, vezi, eu te duc undeva... Mi-a spus şi mi-a dat timp să mă gândesc.

Irina: Să te gândeşti?

Elisabeta: Să mă-ntăresc. C-aşa mă rugam pe drum: Doamne, întăreşte-mă să nu spun NIC. Am făcut Sfânta Cruce cu limba-n gură pe drum. Întăreşte-mă, Doamne, cum m-ai întărit până acum. Întăreşte-mă să nu spun, că altfel mai bine mor aici. Să nu spui. Să nu spui. Să nu spui. Să nu spui.

Irina (*blând*): Şi n-ai spus!

Elisabeta: Păi, Doamnă, cum mi-ar fi fost mie să spui ceva? Cum m-ar fi mustrat conştiinţa să ştiu că i-a împuşcat de la mine? De-mpuşcat i-a-mpuşcat, da' să nu hiu eu vinovată.

Irina: Şi unde te-au dus?

Elisabeta: Departe de tot. Acolo, o măsuţă mică şi dosaru' mieu pe masă. Şi un domn, colonel de interne.

- Să trăiţi, dom' colonel!
- Bună ziua, cum te cheamă?
- Rizea Elisabeta.

– Pentru ce eşti aici?
– Pentru partizani.
– Şi cum îi cheamă? Doamnă, i-am zis numai pe cei prinşi. De Gheorghe n-am zis nimic.
– Şi la câţi ani eşti condamnată?
– 6 ani.
– Şi câţi ai făcut?
– 4 ani.
– Uite, informându-mă-n comună şi cercetând DOSARUL, am găsit că tu eşti omul lor de încredere. Şi nu mai faci încă 2 ani, rămâi cu 4, da' să ni-i dai nouă la mână pe toţi. (*încet*) Adică, să-i dau să-i prinză. (*tare*) Doamnăăă... cât îmi era de frig, am simţit că iau foc, că eram cu picioarele goale în bocancii ăia rupţi şi n-aveam sub haina de puşcărie decât un flaneluţ şi era un ger... Dar mă-ncălzisem. FOC. FOC. Şi am zis:
– Domnule colonel, nu-i am în buzunar, că acuma i-aş scoate şi vi i-aş da. Nu ştiu de ei, domnule colonel. Mi-e dor de mama, că-i bătrână, mi-e dor de mama, că ne-a crescut greu 8 copii. (*explică*) Da' n-am plâns. M-am ţinut să vorbesc ca lumea. Domnule colonel, şi de copii îmi pare rău, că i-am lăsat singuri, că m-aş duce acasă. M-aş duce. Nu ştiu, domnule, unde sunt. Dacă-i

ştiam, vi-i dădeam în mână de la-nceput şi nu ajungeam nici la dumneavoastră. Da' am făcut 4 ani şi dacă m-ajută Dumnezeu, îi mai fac şi pă ăi 2 care mi-au rămas şi dumneavoastră mă eliberaţi de aice. Dacă mor, mă îngropaţi. Da' de spus n-am ce să spun, că de unde să ştiu?

Da' el:

- Uite ce, venim noaptea şi te-nvăţăm cum să ni-i dai la mână.

Da' eu:

- Dom' colonel, nu veniţi. Eu dacă mai văd tresele alea roşii, eu caz jos, îmi stă inima şi mor.

Da' el:

- Tu n-auzi că venim noaptea?

(*răbufnind*) Auzi, doamnă, adică, noaptea nu vezi tresele. Şi-am zis: Oricum aţi veni, nu am de unde să vi-i dau. (*râde*) Cât era de frig, ARDEAM, de puteai să storci cămaşa de pe mine. Aşa m-am încălzit, doamnă... Am avut noroc...

Irina: Cum ai avut noroc?

Elisabeta: Păi m-a ajutat Dumnezeu să nu mai tremur de frig, că era urgie.

Irina: Şi colonelul ce-a spus?

Elisabeta: Dac-a văzut că n-are cu cine vorbi, că zic că nu ştiu, zice:

- Dacă spui cuiva, ceva, în temniţă, te ÎMPUŞC. Dau ordin să te-mpuşte.

Da' eu:

Nu suflu nimic, dom' colonel...

La ce-mi slujea să suflu? Şi când am ieşit eram fericită şi i-am mulţumit lu' Dumnezeu că nu i-am spus io pă ei. Că eu ştiam unde sunt... adică aşa credeam io, că ştiam. Dar Gheorghe era prins şi era în puşcărie. Laurenţia, ia mai spune, mamă, cum era la poezie?

Laurenţia:

Că stau aicia-n închisoare
Stau aicia-n puşcărie
Fără nimini în pustie
Şi-o venit un vis de noapte
Doru' meu să mi-l aline
Să-mi duc viaţa d-azi pe mâine
Şi dac-o vrea Dumnezeu,
Mă duc iar în satu' mieu,
frumos, nu?

Irina: Şi cum a fost când te-ai dus iar în satul tău?
Elisabeta (*nu suportă amintirea*): Cum să fie?
Laurenţia: Cum a fost la toţi când ne-am întors. A fost greu. Naşu' Drăgoi a vinit într-o vineri şi duminică la biserică a vorbit... de-a plâns toată biserica în hohote. Că el a spus aşa, pă scurt... (*oftează*) Ştia să vorbiască. A spus: „Io n-am nici un necaz, îi iert pe cei ce mi-au făcut rău şi mulţumesc celor care au ajutat-o pe mama în 12 ani de mizerie. Mulţumesc şi celor care şi-au adus aminte de mine măcar o dată şi au zis: Doamne, dă-i sănătate şi adu-l acasă!" Ţin minte cuvânt cu cuvânt. Frumos a mai spus.
Elisabeta: Aşa de frumos, că au zis ăia, ăsta e un bandit care răscoleşte şi l-au şi dus la domiciliu obligatoriu... L-au închis altfel.
Irina: Da' atunci când te-ai întors cum a fost?
Elisabeta: M-am oprit şi eu drept în faţa bisericii şi a vinit popa Constantinescu, m-a binecuvântat şi mi-a şoptit că băieţii sunt sănătoşi şi mă aşteaptă. Atât a trebuit să-mi spună. Şi mă uitam, cum să nu mă uit, eram după şase ani în Domneşti, că-n Domneşti m-a lăsat maşina, RATA. Şi m-au văzut frate-miu, şi Zenobia, fata lui, şi toţi. Şi am vrut să mă duc la MAMA de-ntâi, că n-am mai văzut-o de când era amărâtă că se plângea la ICOANE, că mă bătuse CÂRNU. Da' frate-miu NAIE că: „Mama a murit". ŞI IO AM LEŞINAT, (*oftează*) P-ormă ne-am dus la cimitir şi am aprins o lumânare. (*plânge-nceţ*)
Irina: Şi pe urmă iar te-au luat la-nchisoare!

Elisabeta: Da, iar. Eu i-am ajutat IARĂ pe băieţi. Da' acum n-am mai suflat o vorbă nimănui. Am umblat pentru ei, am fost şi la Bucureşti. Dacă n-a vrut Dumnezeu ca să-i salvăm atuncia... n-a vrut. I-am ajutat vro doi ani. Pe urmă i-a prins. (*o dor picioarele*) Ia uite, sunt cotonoagă şi râde ăştia dă mine, că sunt strâmbă. Să v-arăt fotografia, că io n-am fost strâmbă, da' te duce Dumnezeu în toate chipurile.

Irina: Te duce Dumnezeu în toate chipurile.

Elisabeta: C-aici a fost sat de oameni cumsecade. Unu' şi unu'. Da' i-a omorât, Doamnă, le-a luat şi copiii în puşcărie. Şi-au rămas ăştia. Da, ăştia mă fac strâmbă. (*îi imită*) Stă strâmba pă sală şi face politică, că io le spun cu cine să voteze. Ce să fac? Şi dacă mă-mpuşcă, am trăit destul. Am trăit 80 de ani. (*90*) Eu i-am ajutat miereu, da' i-a prins. (*brusc cu energie*) Da' nu v-am spus că, până să-i prindă, mi-au băgat în casă pe unu' care a zis că-i nebun. Zicea c-a vinit aici la aier, da'... era securist la INTERNE. Făcusem 6 ani. Acum ştiam şi eu câte ceva. Şi într-o zi mi-era foame rău. Şi aveam aici în odaie nişte unt. Şi pâine. Pâine aveam dincolo. Şi-am zis să viu şi să iau să pui să mănânc. Da' el era în pat şi când am intrat, odată sare din pat şi mă-ntreabă ce e cu cârligu' ăla sus. Ştiţi, să cred io că ie nebun, nu securist. Era să cad acolo jos. I-am zis că e pentru leagănu' copilului... cârligu' şi am ieşit. Auleu! Nici pe ăsta să nu-l ierte Dumnezeu, în toate chipurile s-a făcut, doamnă, cât a stat aici. Eu am trecut prin alea grele, nu ştie nimeni, doamnă.

Laurenţia: Afară de nebun, mai sta aicia doi. Şi s-auzea tot ce spuneau, că peretele era subţire.
Elisabeta: Că eu le transmiteam pe urmă la scorbură (căsuţa poştală).
Laurenţia: Tot s-auzea...
Elisabeta: Io eram păzită, urmărită, da' vezi, cu toată paza lor, nu m-a prins. Că m-a ferit Dumnezeu şi am ştiut să mă păzesc. Şi-am stat şi io 2 ani acasă.
Irina: Şi pe urmă?
Elisabeta: Pe urmă, au fost anii ăia mai grei...
Irina: Mai grei... (*se-neacă*)
Laurenţia: S-aduc nişte apă.

- *pauză; sunete toacă* -

Elisabeta: Când m-a luat de-al doilea la puşcărie, m-a dus mai întâi la Piteşti. Aici nu m-a bătut deloc. M-a luat la o lună după ce i-a prins pe El. Şi nu m-a bătut, dar a fost cu confiscare. A venit unu', un băiat frumos: dantură frumoasă, înalt, brunet, cu păru' creţ de ziceai că-i făcut cu DROTU şi zice: „P-ASTA O ANCHETEZ IO", şi mă-ntreabă:

- Ce ştii de bandiţi?
- Nu ştiu nimic!!

Şi asta de vro doo, trei ori. La urmă mă-ntreabă:

– Ce ştii de ţapi? (că ei avea barbă, acolo, în munte) Da' eu, ca să mă fac că sunt proastă, că nu-nţeleg:

– Nu ştiu, domnule, că a trecut şi capre şi ţapi, da' io nu ştiu a cui sunt.

Doamnă, când am zis aşa, s-a sculat şi mi-a dat un pumn, m-a dat jos şi am văzut stele. M-a bătut! Da' cum să zic io? ŞI M-A BĂTUUUT. Da' mă hodinisem.

Irina: Te hodiniseşi?

Elisabeta (*cu veselie grea*): Doi ani... Nu mai luasem bătaie 2 ani, aşa că am putut suferi. Ce bătaie!!! Frumos, frumos. (*oftează*) Când mă lua la anchetă, îmi punea tinichele la ochi.

Irina: Ochelari de tablă...

Elisabeta: Da! Şi pe coridor atunci am căzut io jos. Nu vedeam nimic. Ori mi-a pus piedică – Oprea – aşa-l chema, ori am căzut io singură, şi mi-a zis:

– FIRE-AI A DRACU' DE BANDITĂ, acum te-aş împuşca, dar costă glonţu' 3 lei.

(*izbucnind*) Io, io nu făceam 3 lei? Un glonţ de 3 lei? Păi numai pământu' care mi l-a luat... mi-a luat tot, tot ce-am avut.

Irina: În ce an era?

Elisabeta (*sec*): ERA! Şi m-a dus la anchetă.

– Să trăiţi! zic.

– Spune! zice.

Auzi, că io nu fac un glonţ de trei lei. Eu nu costam nici trei lei, doamnă? Brie, doamnă, trei lei? Păi numai averia care mi-a luat-o, buştenii pe care i-am strâns, că am muncit şi vindeam tot, ca să cumpărăm pământ, să aibă fetele mele, să avem şi noi gineri bogaţi. N-am apucat să luăm pământ, că mi-a luat statu' tot ce-am agonisit... TOT. Să spuie iei că nu mi-a luat TOT. A zis aşa de glonţ şi io n-am zis nimic. Şi i-am zis anchetatorului:

– Împuşcaţi-mă! OMORÂŢI-MĂ! Scrieţi ce vreţi! Eu nu mai judec. Şi nu mai ştiu nimic. Nu ştiu.

Da' m-a adus cu ochelari de tablă să mă vadă cineva care m-a recunoscut şi atât am auzit: DA! Şi cred c-a fost popa Constantinescu, da' eu nu l-am spus pe el. Da' el ştia, de bordeie, ştia tot. O să-i prindă pe toţi, mi-am zis. Ei, şi după asta, am strigat:

– Brie, eu nu mai judec. Eu nu mai ştiu ce-am făcut. Nu ştiu cu cine m-am întâlnit! Nu ştiu nimic: scrieţi ce vreţi.

După asta, nu m-a mai bătut. M-a dus la duş.

Irina: La duş?

Elisabeta: La duşul rece. Ca ghiaţa. M-a luat pe mine şi pe fata domnului Arnăuţoiu şi ne-a băgat la DUŞ. Pă mine într-o cabină, pe ea în alta. Şi eu, proastă, am crezut că nu trebuie să ies de sub apa duşului, că cine ştie cine mă-nregistrează ce fac. Şi am stat. Când m-au scos de acolo, eram vânătă. Când mi-a descuiat, să uită, auăleu, te-am uitat. Da' eu cried că a minţit, cum să mă uite? Alaltă, Victoria Arnăuţoiu, era în celulă, o

scosese la vreme. Ea nu s-a îmbolnăvit. Da' io? S-a pus o temperatură pă mine şi o tuşă, doamnă... Şi mi-a zis:

– Asta ţi-a venit de hac! Te termină... aşa mi-a zis. Uite aşa sufla pieptu' mieu: mârâia aşa. M-a ţinut să nu cad pe scări şi m-a legat într-o celulă şi a venit unu' mai târziu să-mi facă o injecţie. Când mi-a făcut injecţia asta, a zis aşa:

– Nici soacră-mii nu-i făceam injecţia asta.

Nu ştiu ce injecţie!!! Cred că era bună. Şi noaptea, nu, spre seară, ei, aşa mai târziu, a venit unu' mai solid şi m-a suit în maşină. TUŞEAM, TUŞEAM! În maşină, era întunerec beznă. Am văzut că e un om legat la cap. Era învăţătorul Marinescu. Şi mi-am pus gura io la urechea lui, ca să nu ne audă ăia doi dinainte!

Zic: N-ai aflat dă Gheorghe al mieu pă undeva?

Zice: Da, l-am lăsat la închisoare la Gherla. De acolo m-a luat pe mine acum.

Atât a zis. Da' aşa am ştiut că nu l-a-mpuşcat şi mi-a fost mai uşor. Am auzit că trăieşte. Şi ne-a adus la alt spital şi n-avea locuri dă femei şi m-a pus alături dă învăţător. Şi a pus pază lângă mine. Ei, şi când îmi venia să adorm, uite aşa îmi scutura cotu'... Toată noaptea aşa mi-a făcut. Eu adormiam şi el da cu cotu', eu adormiam şi el da cu cotu'.

Irina: Şi unde te-au dus?

Elisabeta: Unde m-au dus? Nicăiri. Dar când m-am trezit, s-a umplut camera de COLONEI.

– Ce faci, Rizea?

– Iaca, domnu' colonel, am vrut şi eu să adorm, dar nu m-a lăsat băiatu' ăsta...

– Păi, noi l-am pus, Rizea, că nu mai aveam acum cu cine vorbi, că nu mai erai azi dacă adormeai.

De ce o fi zis aşa, doamnă? Injecţia aia? Eu cred că-mi stătea inima. Da' uite că mi-a trecut, doamnă, şi uite că sunt şi azi. Da' asta a fost dinainte.

Irina: Cum dinainte?

Elisabeta: Dinainte să-i prinză pe ei.

Irina: Adică-nainte să te judece.

Elisabeta: Înainte de judecată ne-a dus la Jilava.

– intră Laurenţia –

Laurenţia: Am adus lampa, că s-a-nserat. Scrieţi în carte tot, ca să ştie lumea. Cum spunea naşu', faptele noastre sunt oricum destule ca să facă o istorie. Numai că vezi, te obişnuieşti cu orice. Când m-a luat eram doar de 21 de ani. De la nuntă. Ţiu minte că lumea striga îngrozită: vin comuniştii, ne ia pământu'... Ne duce la colhoz. Vorbe de ni se sucea vorba-n gură. Şi cu-ncetu' ne-am obişnuit.

Elisabeta: Ne-a dus la Jilava. Şi când am ajuns acolo erau nişte grămezi într-o curte, cum e purcoaiele de fân pe câmpuri, da' nu era fân. Era lanţuri şi fiare. Şi spune comandantu'

(*izbucneşte în blestem*) Da' să nu-l ierte Dumnezeu şi să-i cate şi lui p-alea mai groase, să i le puie lui la picioare, cum a spus el să le cate p-alea mai groase şi să mi le puie mie. Şi m-a dus într-o HAIA mică ca o cocină de porci. Am stat acolo, era nişte paie acolo. Şi-am auzit eu ciocănind mereu. Am zis - ăştia are potcovari, potcoveşte caii, când colo punea lanţuri la picioare la oameni. Când m-am dus, zice: pune-te pe spate, întinde picioru' drept. Mi-a pus verigile alea groase şi un nit (*mirată*) şi l-a nituit. Şi le-a pus şi la stângu' şi... RIDICĂ-TE!

Nu m-am putut ridica neam. Da' m-am ţinut aşa în mâini şi m-am ridicat în sus. (*râde*) Şi la urmă am ieşit la MAL. Şi m-a luat, şi mă ducea, şi cum mergeam eu cu picioarele la distanţă (*zâmbeşte*) dă-i - dă-i şi dă-i - dă-i... trece un halat alb şi zice la mine - iapă împiedicată! Iapă împiedicată! Să dea Dumnezeu să-l împiedice şi pă el cum am fost eu împiedicată! A golit Dumnezeu lumea de oameni buni.

Irina: A golit Dumnezeu lumea de oameni buni, cum spuneai. Dar mi-ai spus c-au fost oameni care-au luptat până la ultima suflare. Ionel Marinescu - luptător pân'la ultimul cartuş şi Toma Arnăuţoiu şi Gheorghe Arsenescu şi Ion Preda şi, şi, şi...

Elisabeta: Uite, Doamnă, că mă faci că era gata să-mi scape cum îi chiamă, da' nu spui, nu spui încă, să nu fac rău, doamnă.

Irina: Hai spune, spune! Unde te-au dus cu lanţurile la picioare?
Elisabeta: Doamnă, m-a băgat într-un coridor aşa în... Aşa, numai un bec... Şi curgea apa pe dedesubt. Era o umezeală! Vai de mine, doamnă, simţeam cum intră umezeala aia, aşa cum simţi că suge copilu', aşa vinele mele sugeau umezeala. Simţeam cum intră-n mine! Vai de mine! Ne da pe sub uşă mâncare, o turtă de mălai şi cum ţi-o da dimineaţa, până la 12 se făcea muşchiu' pe ea ca lâna. M-a ţinut acolo sub pământ până a venit sentinţa. Mi-a căzut dinţii, mi-a căzut păru', sunt oloagă şi... nu tac. Cică să tac. Da' poţi să taci, doamnă? Nu poot! Nu poot! (*tare*) Ce-am făcut io, doamnă? Ce rău am făcut io? Pe cine-am omorât io, de m-au chinuit aşa? Cum să tac? Îmi vine să zbier, să zbier ca o vacă, prin câte am trecut. (*plânge*)

- *plâng toate* -

Laurenţia: Un glonţ de... asta. De ZEBEU.
Lrina: Şi când a venit sentinţa?
Elisabeta: Peste o lună şi ceva. Atât a durat. Da' dacă mă mai ţinea, mă duceam. Nu mai eram. Nu mai duram!
Laurenţia: Un glonţ de ZEBEU..., asta!
Elisabeta: Lasă, mamă! Şi-am fost condamnată la MOARTE.

Irina (*greu*): Ai fost condamnată la moarte.

Elisabeta (*foarte energic*): Da, dar a fost un procuror. Avocatul i-a spus, de trei ori, i-a spus: „Scoate-o din 207 aliniatul 1 (*era pentru împuşcat*) şi băgaţi-o în 209 aliniatu' 3" (adică 25 de ani de muncă silnică). De trei ori i-a spus: „Scoate-o din 207...", de trei ori (*zâmbeşte*), până când procuroru' a trântit dosaru' pă masă şi a strigat: „Vrei să intru în locu' ei?" (*tace*)

Irina: Şi?

Elisabeta (*simplu*): Şi m-a scăpat, săracul! M-a scos la 25 de ani muncă silnică şi cu confiscarea averii - NIMIC SĂ MAI AM. Io le-am mulţumit că nu m-a-mpuşcat şi mi-a dat 25 de ani. (*vicleană*) Da' Dumnezeu a fost mai bun ca ei şi-am făcut numai 6 ani. Mi-a luat Dumnezeu bunul, anii ăia mulţi, de sunt aşa astăzi în faţa dumneavoastră, că de, aşa a fost să fie.

Irina: Aşa a fost să fie?

Elisabeta: Păi în '64 a venit AMNISTIA.

Irina: Şi cum ai aflat?

Elisabeta: Cum cum?

- Rizea, uite-ţi dăm drumu' să te duci acasă!
- Eu, d-le colonel? Cum să plec, dacă am 25 de ani?
- Uite-ţi dăm drumu'! A venit decretu'. (*dă din umeri*)

– Îmi daţi voie să stau jos?

Şi mi-a făcut, doamnă, o injecţie, că puteam să mor atunci. Leşinasem. Nu ştiu de ce. De bucurie, poate!

Irina: De bucurie, poate!

Elisabeta: A fost un şoc! A fost cumva! Da' când să ies pe uşă, doamnă, unu'... nici pă ăsta nu spun cum îl cheamă, da' l-am văzut, m-am văzut cu el după liberare. Ies pe poartă şi ăsta... vezi, ăsta nu m-a anchetat, nu m-a bătut, nu nimic, da' mi-a spus un cuvânt care a fost mai greu decât o bătaie.

Irina: Ce-a spus?

Elisabeta: Ce-a spus? Zice: „Vezi, Rizea, când te-i duce acasă, şi-i trece pă lângă casa ta, să tragi capu' în altă parte, că alea nu mai sunt ale tale..." A fost un cuvânt mai greu decât tot...

Laurenţia: Un glonţ de ZEBEU..., nu

Este noapte şi târziu

Sufletu' mi-e pustiu

– muzică de percuţie; totul dispare şi apare doar Irina –

Irina: Glonţul de ZEBEU, de care vorbea Laurenţia, când e tras, face o găurică mică, dar pe unde iese, rupe. Când am aflat eu prima oară de glonţul ăsta a fost când mi-a povestit Cornel Drăgoi despre ţaţa Marioara şi despre soţul ei Titu Jubleanu. Ea spălase rufele şi le întinsese la soare. Survola un avion. Ei credeau că e cursa de Sibiu, dar era al Securităţii. Şi când a văzut asta, ţaţa Marioara a strigat: „Trage, Titule, să scape băieţii". Şi ei au tras şi băieţii au scăpat... (un timp), dar au fost înconjuraţi şi au tras în ea fără să someze. Un glonţ de zebeu. Şi... au sărit pe ea cu picioarele, de i-au ieşit plămânii prin spărtură. A fost un martor ocular: soţul, cel care i-a săpat un mormânt cu unghiile, cu degetele. Iute, iute îi spuneau! Şi când i-au spus ajunge, a sărutat-o şi l-au dus la Piteşti. Întemeietorul acestei organizaţii de partizani a fost colonelul Gheorghe Arsenescu şi, periodic, comandant a fost Toma Arnăuţoiu şi Ionel Marinescu, student la medicină şi fiul învăţătorului Marinescu. Şi-a mai fost Cornel Drăgoi. Au fost...

Oameni buni, eu am fost la NUCŞOARA. Am cunoscut-o pe Elisabeta Rizea. Am cunoscut Nucşoara într-o amiază încinsă de vară. Pe uliţă nici un OM. Lacul - oglindă. Casele curate şi surâzătoare. Nu-mi amintesc să fi văzut undeva un loc mai senin, mai pacific.

Numai că aici a curs sânge. Nu se vedea nimic. Nu se auzea nimic. Nucşoara doarme.

Unde sunt ura veche şi ura nouă?

Nucşoara doarme. Oare câţi dintre oamenii satului visează urât?

NUCŞOARA - Ce nume frumos!

Am fost la Nucşoara şi am consemnat toate acestea eu, Irina Nicolau, etnolog la Muzeul Ţăranului Român din Bucureşti. Am făcut o carte, împreună cu DORU NIŢU.
Este cu putinţă să faci o carte dintr-un vaiet prelung?
Situaţia mea mi se părea infernală.
Elisabeta Rizea a aşteptat trei zile în care să vadă dacă s-a limpezit lumea, dar a murit. La 92 de ani, în 2003. Între timp am murit şi eu.